

Elżbieta M. Kacperska¹

Katedra Ekonomiki Rolnictwa i Międzynarodowych Stosunków Gospodarczych
SGGW

POLSKI HANDEL ZAGRANICZNY ZBOŻAMI I ICH PRZETWORAMI PO INTEGRACJI Z UNIĄ EUROPEJSKĄ

POLISH FOREIGN TRADE IN CEREALS AND CEREAL PRODUCTS AFTER ACCESSION TO THE EUROPEAN UNION

Synopsis. Opracowanie zawiera analizę polskiego handlu zagranicznego zbożami i ich przetworami w latach 2003 - I kwartał 2006 z uwzględnieniem struktury towarowej, geograficznej i uwarunkowań handlu po integracji z Unią Europejską. W latach 2003 – 2005 udział zbóż i produktów ich przetwórstwa stanowił średnio 7,5% w ogólnej wartości eksportu rolno-spożywczego i 7,2% w wartości importu. Wartość eksportu zbóż wykazywała tendencję wzrostową, a około 70% eksportu stanowiły produkty zbożowe wysoko przetworzone.

Słowa kluczowe: handel zagraniczny, zboża, tendencje, Unia Europejska.

Wstęp

Integracja Polski z Unią Europejską zmieniła zasady dotyczące handlu zagranicznego, włączyła nas do wspólnego rynku i zmieniła jego organizację. Wszystkie te zmiany dotyczyły rynku zbóż i produktów jego przetwórstwa, zarówno w sferze jego organizacji jak też w handlu zagranicznym. Obserwowany wzrost eksportu zbóż i ich przetworów po integracji z UE, spadek importu oraz utrzymujące się dodatnie saldo wymiany stały się przedmiotem rozważań, czy jest to efekt zmian związanych z integracją, czy też innych czynników? Celem opracowania była analiza w ujęciu wartościowym i ilościowym handlu zagranicznego zbóż i produktów jego przetwórstwa z określeniem tendencji, wskazanie uwarunkowań handlu oraz zmian jego organizacji wynikających z integracji. Analiza swym zasięgiem obejmowała okres 2003 - I kwartał 2006.

Polski rynek zbóż

Krajowe zasoby zbóż w Polsce na przestrzeni ostatnich 10 lat kształtowały się na poziomie średnio 30 mln ton. W analizowanym okresie 2003 –2005 zasoby zbóż zwiększyły się z 27 mln ton do prawie 32 mln ton, co było efektem dobrych zbiorów w 2004 i 2005 r., w latach tych uzyskiwane plony były wysokie, kolejno 3,55 t/ha i 3,25 t/ha wobec średniej z 10 lat równej 3,03 t/ha. r. W 2005 zasoby krajowe zbóż były na wysokim poziomie pomimo, że ich produkcja była o 9,2% niższa w stosunku do roku poprzedniego, rekompensowały ją zapasy. Na niską produkcję wpłynęły mniejszy areał zasiewów i niekorzystne warunki

¹ Dr inż., Katedra Ekonomiki Rolnictwa i Międzynarodowych Stosunków Gospodarczych SGGW, ul. Nowoursynowska 166, 02-787 Warszawa, tel. (0-22) 59 34 103, e-mail: elzbieta_kacperska@sggw.pl

agroklimatyczne. W 2005 r. zużycie krajowe wyniosło 27 mln ton, i po raz kolejny uległ zwiększeniu eksport z 141 tys. ton w 2003 r. do 1,4 mln ton w 2005 r. Zmniejszeniu uległy zapasy. W 2006 r. prognozowane są mniejsze zbiory zbóż i spadek eksportu przy wzroście importu (tab. 1).

Tabela 1. Bilans zbóż ogółem (tys. ton)

Table 1. General corn balance (thousand tonnes)

Pozycja bilansu	2003	2004	2005	2006 prognoza	2006/05, %
Zapasy początkowe	2603	743	4654	3490	75,0
Produkcja	23347	29561	26846	26320	98,0
Zasoby krajowe	25949	30305	31499	29810	94,6
Import	1077	1027	448	1245	277,9
Ogółem zasoby	27026	31331	31947	31055	97,2
Zużycie krajowe	26141	25940	27048	28023	103,6
Eksport	141	738	1410	870	61,7
Zapasy końcowe	743	4654	3490	2162	61,9

Źródło: [Rynek... 2006]

Czynniki wpływające na polski handel zagraniczny zbożem i produktami jego przetwórstwa

Na polski handel zagraniczny zbożami i produktami jego przetwórstwa mają wpływ następujące czynniki: czynniki podażowo-popytowe, ceny zbóż, kurs walutowy, stawki frachtowe, wewnątrz-unijna organizacja handlu a w ostatnim czasie restrykcje ze strony Rosji.

Światowa produkcja w 2005 r. jak podaje Departament Rolny USA wynosiła 2008,45 mln ton i była wyższa od średniej z ostatnich 5 lat, co wskazywało na nadmierną podaź zbóż [Analiza...2006]. Globalne zbiory pszenicy miękkiej w 2004 r. osiągnęły rekordową ilość 623,8 mln ton i były o niecałe 13% wyższe od zbiorów w roku poprzednim, w 2005 roku zmniejszyły się o 9,98 mln ton do 616,77 mln ton. Nadwyżka podaży zbóż wpłynęła znacząco na obniżenie ich cen na rynku światowym. Średnie miesięczne ceny pszenicy miękkiej w 2003 r. do pierwszej połowy 2004 r. utrzymywały się na wysokim poziomie osiągając około 160 USD/t następnie uległy tendencji spadkowej do 138 USD/t i po wzroście do 155 USD/t w marcu 2005 r. uległy spadkowi. Od września 2005 r. średnie miesięczne ceny pszenicy rosły do marca 2006 r., jednak były one niższe od cen uzyskiwanych w poprzednich sezonach [Analiza...2006]. Wyniki krajowej podaży zbóż scharakteryzowano w powyższym punkcie, należy jednak wspomnieć, iż w latach 2004 – 2005 kształtowała się ona na wysokim poziomie dzięki dużym zapasom początkowym (tab. 1).

Na wyniki handlu zagranicznego ma wpływ kurs walutowy. W okresie maja 2004 - 2005 duży wpływ na handel miała aprecjacja złotówki względem euro i dolara amerykańskiego. W odniesieniu do zbóż istotniejszy był kurs względem euro, gdyż po akcesji

zwiększyły się obroty z państwami Unii Europejskiej. Udział Unii w eksporcie zbóż i ich przetworów osiągnął w ujęciu wartościowym 74% ogółu eksportu tej grupy a w imporcie 90% w 2005 r. W 2005 r. nastąpiła deprecjacja złotówki względem euro, to spowodowało osłabienie złotego i polepszenie warunków eksportu, jednak od września 2005 r. złotówka zaczęła się ponownie umacniać wobec euro, a to pogorszyło warunki eksportu i polepszyło warunki importu.

Kolejnym czynnikiem wpływającym na handel zagraniczny był poziom stawki frachtowej. Stawki frachtowe istotnie wpływają na handel zbożem a zbyt wysokie – jak obserwowano w 2004 mogą znacznie ograniczyć wymianę handlową. Wskaźnikiem tendencji na międzynarodowych rynkach żeglugowych jest notowany na Londyńskiej Giełdzie Terminowej Bałtycki Indeks Frachtowy (BDI). Jest on kalkulowany na podstawie kilkunastu reprezentacyjnych tras, mających największe znaczenie w światowym transporcie morskim a jego poziom odzwierciedla tendencje cen przewozów. W przypadku handlu zbożem przydatny jest wskaźnik dla stawek przewozów statkami panama [Polski... 2005]. Od 1995 r. BDI wahał się w granicach 1000 –2000 punktów, natomiast w ostatnich latach nastąpił jego znaczny wzrost. W 2004 r. odnotowano rekordowy poziom BDI ponad 6000 punktów, co było efektem ograniczenia zapotrzebowania importowego ze strony Chin na surowce. W 2005 r. obserwowano spadek poziomu BDI do 1749 punktów, co było rezultatem redukcji importu żelaza, węgla i zwiększeniem podaży statków a następnie jego powolny wzrost do 3000 punktów.

Integracja Polski z Unia Europejską jest kolejnym czynnikiem wpływającym na zmiany organizacji handlu zbożami i jego obroty. Włączenie Polski do Unii Europejskiej spowodowało włączenie nas do wspólnej taryfy celnej, do wspólnego rynku oraz wspólnej polityki rolnej. Spowodowało to istotne zmiany w organizacji rynków rolnych, w tym zbóż oraz w ich handlu zagranicznym. Na rynku zbóż obowiązują przepisy unijne, najważniejsze z nich to:

1. Rozporządzenie Rady (WE) nr 1784/2003 z 29 września 2003 r. w sprawie wspólnej organizacji rynku zbóż,
2. Rozporządzenie Komisji (WE) nr 1342/2003 ustalające zasady stosowania systemu pozwoleń na przywóz i wywóz zbóż i ryżu,
3. Rozporządzenie Komisji (WE) nr 1518/95 ustanawiające zasady stosowania rozporządzeń Komisji w zakresie systemu przywozu i wywozu produktów przetworzonych na bazie zbóż i ryżu oraz zasady stosowania systemu pozwoleń na wywóz i przywóz zbóż i ryżu.

4. Rozporządzenie Komisji (WE) nr 1517/95 ustanawiające zasady stosowania rozporządzenia Komisji w odniesieniu do mieszanek paszowych pochodzenia zbożowego i zasady stosowania systemu pozwoleń przywozu i wywozu zbóż i ryżu,
5. Rozporządzenie Komisji (WE) nr 1501/95 ustanawiające zasady w sprawie przyznawania refundacji wywozowych do zbóż oraz środków podejmowanych w przypadku występowania zakłóceń na rynku zbóż,
6. Rozporządzenie Komisji (EWG) nr 1680/78 w sprawie dostosowania refundacji wywozowych do słodu.

W ramach mechanizmów obowiązujących w UE, każdy przedsiębiorca pragnący dokonywać obrotów handlowych z zagranicą musi zarejestrować się w Centralnym Rejestrze Przedsiębiorców ARR. W obrotach handlowych z krajami trzecimi są wymagane pozwolenia w przypadku przywozu i wywozu. Pozwolenia są wydawane przez państwa członkowskie, każdemu wnioskodawcy po wniesieniu przez niego zabezpieczenia. W przypadku przywozu pozwolenia są wymagane przy przywozie każdej ilości zbóż w ramach kontyngentów taryfowych, jak też bez preferencji (są odstępstwa, jeśli ilości są niewielkie i nie mają znacznego wpływu na podaż na rynku). Wnioski o pozwolenie przywozu składa się w ARR w terminach ustalonych przez KE [Handel... 2006] Wraz z wnioskiem należy wpłacić zabezpieczenia dla przywozu w wysokości 1 euro/t w przypadku przywozu poza kontyngentem jeśli wysokość stawki celnej nie została ustalona w dniu złożenia wniosku, gdy stawka została ustalona zabezpieczenie wynosi od 15 euro/t do 0,5 euro/t w zależności od rodzaju produktów i kraju pochodzenia. Zabezpieczenie musi być dostępne dla ARR w dniu złożenia wniosku do godz. 13⁰⁰. Pozwolenia są wydawane przez ARR, gdy dotyczą przywozu zbóż poza kontyngentem, natomiast w ramach kontyngentu wydaje KE. Pozwolenia są ważne na terenie całej Unii od 45 dni do 4 miesięcy po zakończeniu miesiąca, w którym wydano pozwolenie. Po dokonaniu importu ostemplowane przez urzędy celne pozwolenie należy zwrócić do ARR w terminie 2 miesięcy, co umożliwia odbiór zabezpieczenia.

Przy wywozie zbóż obowiązują podobne zasady. W tym przypadku należy również wystąpić o pozwolenie. Wraz z wnioskiem należy wnieść kwotę zabezpieczenia w wysokości 5 euro/t przy wywozie produktów zbożowych bez refundacji i 20 euro/t z refundacją. Pozwolenia są wydawane przez ARR. Po dokonaniu wywozu przedsiębiorca jest zobowiązany zwrócić potwierdzone przez służby celne pozwolenie. Po dokonaniu wywozu przedsiębiorca może ubiegać się o wypłatę refundacji wywozowej zgodnie z ogólnymi zasadami handlu zagranicznego [Handel... 2006].

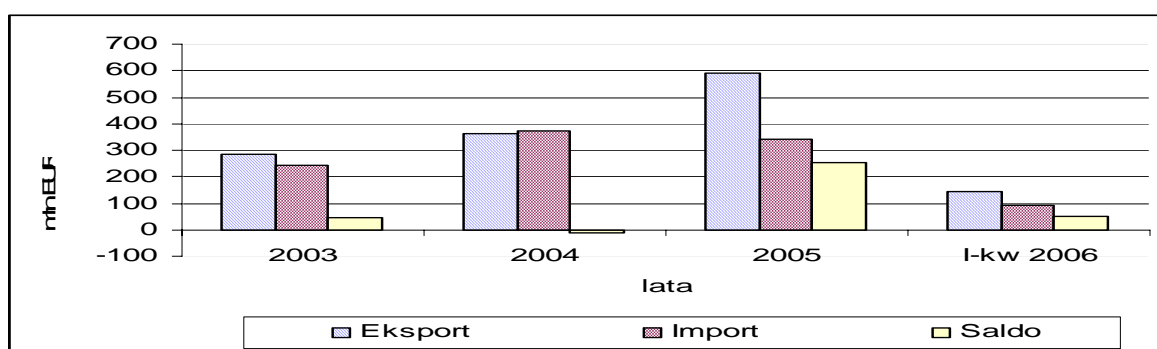
Sprzedż z bów na rynku wspólnotowym jest regulowana przez Rozporządzenie Komisji (EWG) nr 2131/93. W ramach sprzedaży na rynek wewnętrzny UE odbywa się to w formie przetargu, minimalna ilość z bów wynosi 20 ton dla każdego magazynu interwencyjnego. W przypadku sprzedaży z bów z zapasów interwencyjnych na eksport wymagane jest posiadanie pozwolenia na wywóz, minimalna ilość wywozu wynosi 500 ton.

Istotnym czynnikiem ograniczającym handel zbożami było wprowadzenie przez Rosję restrykcji dotyczących importu produktów pochodzenia roślinnego z Polski, w tym z bów. Restrykcje te w przypadku z bów nie były drastyczne, gdyż Rosja miała niewielki udział w eksporcie.

Handel zagraniczny na rynku z bów i produktów jego przetwórstwa

Handel zagraniczny na rynku z bów wykazywał tendencję wzrostową i w badanym okresie poza 2004 r. wykazywał dodatnie saldo obrotów, które w 2005 r. wynosiło 251 mln euro (rys. 1). W latach 2003-2005 nastąpił ponad dwukrotny wzrost eksportu z bów i produktów ich przetwórstwa z 740,0 tys. ton do 1635,2 tys. ton. W I kwartale 2006 tendencja wzrostowa została utrzymana wolumen eksportu wzrósł ponad dwukrotnie w stosunku do analogicznego okresu z roku poprzedniego, osiągając wartość 145,2 mln euro. Średnioroczny udział tej grupy w eksporcie artykułów rolno-spożywczych wyniósł 7,5% a w imporcie 7,2% (tab. 2).

W ujęciu wartościowym eksport z bów i ich przetworów zwiększył się o 64% w latach 2003-2005, a w I kwartale 2006 o 42%. W strukturze towarowej w badanym okresie dominowały produkty przetworzone, ich łączny udział stanowił średnio około 80%, w tym produkty wysoko-przetworzone posiadały dominującą pozycję (tab. 2).

Rysunek 1. Polski handel zagraniczny zbożem i produktami jego przetwórstwa w okresie od roku 2003 do I kwartału 2006 (w mln EUR)

Figure 1. Polish foreign trade in cereals and cereal products between 2003 and the 1st quarter of 2006 (million EUR)

Źródło: opracowanie własne na podstawie: [Polski... 2006, Analiza... 2006]

Import z bów i produktów jego przetwórstwa w okresie 2003-2005 utrzymywał się na poziomie około 1,0 mln ton. W ujęciu wartościowym import z bów po wzroście wartości w 2004 r do 374,1 mln euro, zmniejszył się w kolejnym roku o 8,7 p.p.(tab. 2).

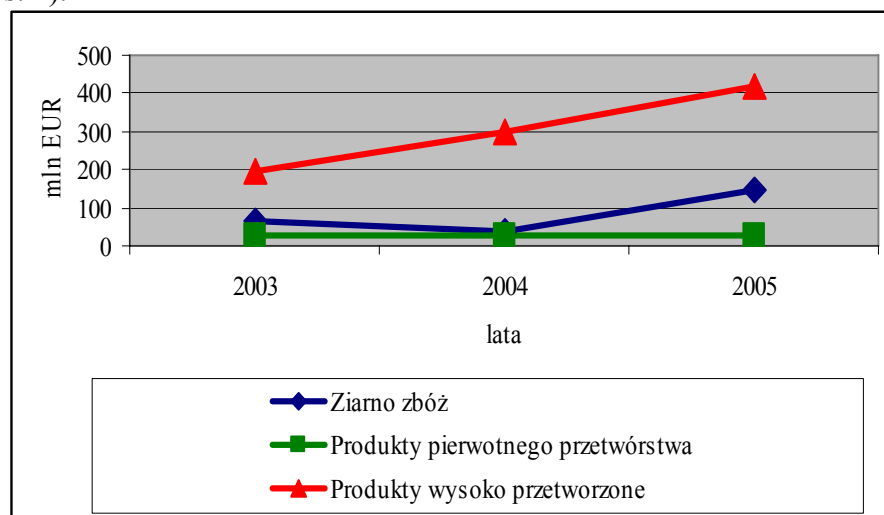
Tabela 2. Handel zagraniczny zbożami i produktami przetwórstwa zbóż w latach 2003- I kwartał 2006 (w mln EUR)

Table 2. Foreign trade in corn and its preserves from 2003 to the 1st quarter of 2006 (mln EUR)

Pozycja kalkulacyjna	Eksport				Import			
	2003	2004	2005	I-kw 2006	2003	2004	2005	I-kw 2006
Obroty handlowe	w mln EUR				w mln EUR			
Ziarno zbóż	64,7	36,2	146,7	31,5	106,5	180,5	116,0	32,3
Produkty pierwotnego przetwórstwa	26,8	28,5	29,5	8,1	80,3	101,4	103,5	24,7
Produkty wysoko przetworzone	195,0	296,3	416,0	105,6	55,2	92,2	121,9	36,1
Razem zboża i ich przetwórstwo	286,5	361,0	592,2	145,2	242,0	374,1	341,4	93,1
Struktura towarowa handlu zboż	w %				w %			
Ziarno zbóż	22,6	10,0	24,8	21,7	44,0	48,2	34,0	34,7
Produkty pierwotnego przetwórstwa	9,4	7,9	5,0	5,6	33,2	27,1	30,3	26,5
Produkty wysoko przetworzone	68,1	82,1	70,2	72,7	22,8	24,6	35,7	38,8
Razem zboża i ich przetwórstwo	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Dynamika handlu	w %				w %			
Wzrost/spadek, rok do roku	100,0	126,0	164,0	142,6	100,0	154,6	91,3	97,8
Udział zboż i ich przetworów w polskim handlu zagranicznym artykułami rolno-spożywczymi	w %				w %			
	7,2	6,9	8,4	7,5	6,8	8,5	6,3	6,1

Źródło: opracowanie własne na podstawie: [Polski... 2006, Analiza... 2006]

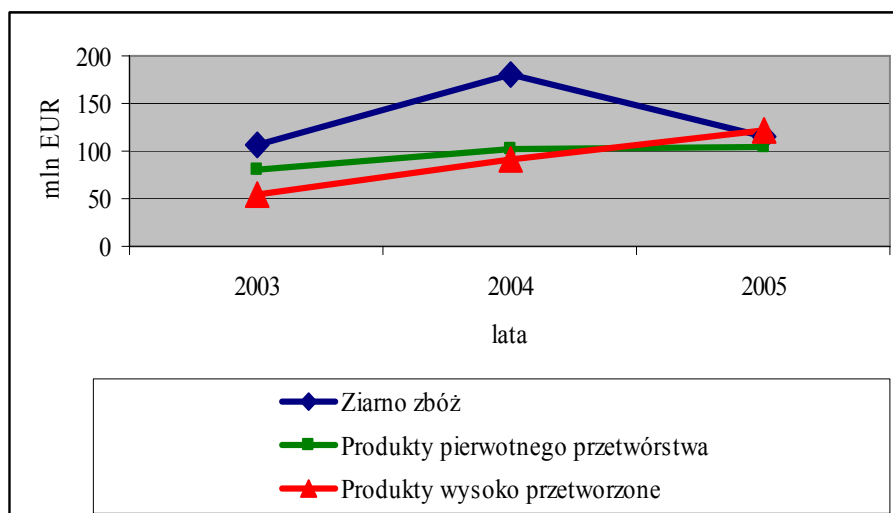
W strukturze polskiego eksportu zbóż w latach 2003 –2005 wszystkie grupy towarowe wykazywały tendencję wzrostową. Dominującą pozycję posiadały produkty wysoko-przetworzone z wartością sprzedaży 416 mln euro. Również eksport ziarna zbóż wykazywał tendencję wzrostową, a po integracji Polski z państwami Unii Europejskiej jego sprzedaż zwiększyła się 4-krotnie wskutek nadwyżki podaży na polskim rynku po zbiorach w 2004 i 2005 r. (rys. 2).

Rysunek 2. Struktura polskiego eksportu zbóż i ich przetworów w latach 2003-2005 w mln EUR

Figure 2. Structure of Polish exports of cereals and cereal products in 2003 through 2005, million EUR

Źródło: jak rys. 1.

Rysunek 3. Struktura polskiego importu zbóż i ich przetworów w latach 2003-2005 w mln EUR
 Figure 3. Structure of Polish imports of cereals and cereal products in 2003 through 2005, million EUR *Źródło: jak rys. 1.*

W strukturze importu największy udział w tej grupie stanowiło ziarno zbóż z tendencją spadkową. W 2005 r. zakupiono 1070,4 tys. ton ziarna zbóż o wartości 116 mln euro. Ozaledwie 6 mln euro więcej zaimportowano produktów wysoko-przetworzonych pochodzenie zbożowego, co stanowiło 36% całości importu tej grupy (tab. 2 i rys 3). W I kwartale 2006 import zbóż uległ zmniejszeniu o 2,1 mln euro w porównaniu do analogicznego okresu z roku poprzedniego osiągając wartość 93,1 mln euro.

Tendencje w handlu zagranicznym ziarna zbóż

Rok 2004 r. był kolejnym rokiem, gdzie w polskim handlu zagranicznym ziarnem zbóż nastąpił znaczny wzrost importu, będący skutkiem niskich zbiorów w 2003 r., przy jednoczesnym wysokim (o 50%) spadku eksportu. W efekcie ponad 3-krotnie pogłębił się ujemny bilans polskiej wymiany handlowej ziarna zbóż do minus 140,63 mln euro. W 2005 r. saldo obrotów ziarnem zbóż zdecydowanie poprawiło się, wskutek znacznego wzrostu eksportu będącego efektem nadwyżki podaży ziarna zbóż po zbiorach w 2004 i 2005 r. i zmniejszonego wolumenu importu o 41% (rys. 2 i 3). W I kwartale 2006 r. odnotowano znaczny wzrost eksportu ziarna zbóż, wartość jego sprzedaży wynosiła 31,5 mln euro i było o ponad 3-krotnie wyższa w stosunku do roku poprzedniego.

W analizowanym okresie największy udział w strukturze towarowej eksportu miała pszenica i mieszanka żyta z pszenicą. Udział tej grupy w strukturze eksportu ziarna zbóż charakteryzował się tendencją malejącą (w ujęciu wartościowym 96% w 2003 r. poprzez 58,8% w 2004 r. do 30,6% w 2005% i ujęciu ilościowym w 2003 r. 97,4%, w 2004 r. 66,3%, w 2005 r. 32,9%). W I kwartale 2006 r. pszenica i jej mieszanka z żytem również zajmowała najwyższą pozycję w ujęciu wartościowym 37% a w ilościowym 42,5%. Głównymi jej odbiorcami w badanym okresie była Algieria (55% ilości w 2004 r., 40% w 2005 r. i 60% w I kw. 2006 r.).

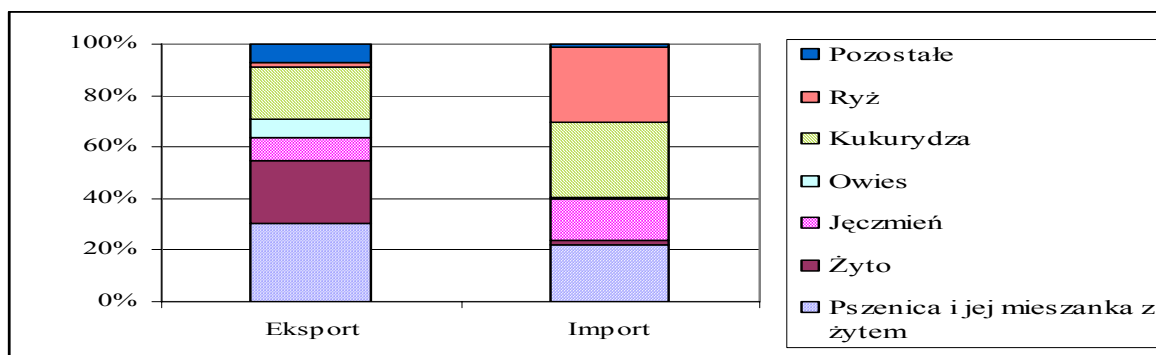
W latach 2004-2005 na drugiej pozycji w eksporcie ziaren zbóż było żyto. W 2005 r. sprzedano go 346,9 tys. ton za 35,1 mln euro. Głównymi odbiorcami w analizowanym okresie były: Hiszpania (27% w 2004 r., 32% w 2005 r., 22% w I kw. 2006 r.), Holandia (25% w 2004 r., 29% w 2005 r., i 16% w I kw. 2006 r.), Niemcy (8% w 2004 r., 22% w 2005 r., i 17% w I kw. 2006 r.). Do 2005 r. pszenica i żyto stanowiły około 90% w strukturze towarowej eksportu ziarna zbóż, natomiast w 2005 nastąpił wzrost ilości eksportowanego ziarna kukurydzy, jęczmienia i owsa. Głównymi odbiorcami kukurydzy były Niemcy (47% w analizowanym okresie), Portugalia, Hiszpania, Dania i Litwa. Jęczmień sprzedawano do Hiszpanii, Niemiec, Holandii i Danii. Udział najważniejszych zbóż w polskim handlu zagranicznym w 2005 r. przedstawia rysunek 4 i tabela 3.

Tabela 3. Eksport najważniejszych gatunków zbóż z Polski w okresie 2004 - I kw 2006
Table 3. Polish exports of the most important cereals, 2004 through the 1st quarter of 2006

Gatunki zbóż	Eksport w mln EUR				Eksport w tys. ton			
	2003	2004	2005	I kw. 2006	2003	2004	2005	I kw. 2006
Pszenica i jej mieszanka z żytem	62,1	21,3	44,9	11,7	559,8	191,8	445,2	95,5
Żyto	1,2	10,5	35,1	2,7	10,0	80,9	346,9	13,6
Jęczmień	0,0	0,0	13,4	1,2	0,0	0,1	112,7	2,6
Owies	0,2	0,1	10,4	2,1	2,4	1,2	93,8	16,7
Kukurydza	0,3	1,7	30,2	11,4	0,2	9,8	255,0	83,7
Ryż	0,5	1,8	2,4	0,5	1,4	3,7	6,7	1,8
Pozostałe (sorgo, gryka, proso i inne)	0,4	0,7	10,3	1,9	1,1	1,8	94,1	11,0
Razem	64,74	36,2	146,7	31,5	574,96	289,2	1354,4	225,0

Źródło: [Polski... 2006, Analiza... 2006]

W imporcie ziarna zbóż do Polski dominują pszenica i mieszanka żyta z pszenicą, jęczmień i kukurydza. Wartość importu do 2004 r. była rosnąca, jednak po dobrych zbiorach w Polsce w latach 2004 i 2005 import zmniejszył się o 349 tys. ton. Głównymi dostawcami pszenicy na rynek Polski były w analizowanym okresie Czechy, Słowacja, Niemcy Kazachstan i Węgry. Jęczmień sprowadzaliśmy głównie z Czech, Danii, Słowacji a kukurydzę ze Słowacji, Węgier, Francji, Czech i Niemiec.

Rysunek 4. Udział najważniejszych gatunków zbóż w polskim handlu zagranicznym w 2005 r. w %
Figure 4. Share of the most important cereals in Polish foreign trade in 2005 (%)

Źródło: jak w rys. 2.

Tendencje w handlu zagranicznym na rynku przetworzonych produktów zbożowych

W analizowanym okresie przetworzone produkty zbożowe stanowiły dominującą pozycję w polskim eksporcie (około 80% ogółu eksportu tej grupy) i około 50% w imporcie. Przetworzone produkty zbożowe są dzielone na dwie grupy: produkty pierwotnego przetwórstwa zbóż i wysoko przetworzone. Produkty pierwotnego przetwórstwa, do których zaliczamy: mąki, kasze, płatki, słód, gluten, otręby, śruty, skrobie itp. charakteryzowały się powolnie rosnącą tendencją w eksporcie i imporcie. Ich udział w eksporcie stanowił w 2003 r. 9,4% a w 2005 r. 5,0%, zaś w imporcie średnio ponad 30% w badanym okresie. Saldo obrotów w latach 2003-I kw. 2006 było ujemne z tendencją malejącą.

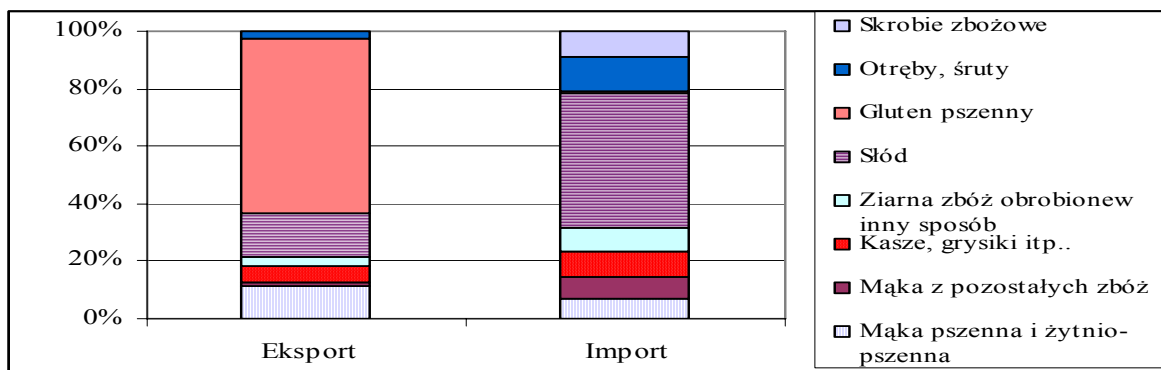
W strukturze towarowej eksportu produktów pierwotnego przetwórstwa zbóż w analizowanym okresie dominowały: gluten a po nim słód oraz mąka pszenna i żytnio-pszenna (rys. 5). Udział wyżej wymienionych produktów w eksporcie tej grupy wynosił około 94% w 2003 r. w ujęciu wartościowym i ilościowym i zmniejszył się do 87% w ujęciu wartościowym i 76% w ujęciu ilościowym. W 2005 r. odnotowano wzrost wartości eksportu produktów pierwotnego przetwórstwa poza słodem, którego wyeksportowana ilość zmniejszyła się o blisko 50%. W I kw. 2006 r. zaobserwowano wzrost eksportu o 0,6 mln euro w odniesieniu do analogicznego okresu roku poprzedniego (tab. 4)

Tabela 4. Eksport produktów pierwotnego przetwórstwa zbóż w okresie 2004- I kwartał 2006
Table 4. Exports of products of primary cereal processing in 2004 through the 1st quarter of 2006

Produkty pierwotnego przetwórstwa zbóż	Eksport w mln EUR					Eksport w tys. ton		
	2004	2005	Dynamika 2004=100	Udział w %	I kw. 2006	2004	2005	I kw. 2006
Mąka pszenna i żytnio-pszenna	1,5	3,3	220	11,2	1,0	7,1	17,0	4,6
Mąka z pozostałych zbóż	0,1	0,4	400	1,4	0,2	0,2	1,9	1,1
Kasze, grysiki i granulki zbożowe	1,0	1,7	170	5,8	0,5	2,3	5,1	1,4
Ziarna zbóż obrobione inaczej jw	0,1	1,0	1000	3,4	0,1	0,6	5,8	0,2
Słód palony bądź nie	9,2	4,4	48	14,9	0,9	35,6	18,4	4,2
Gluten pszenny suszony bądź nie	16,2	17,9	110	60,7	5,0	23,2	27,0	7,7
Otręby, śruta i inne pozostałości	0,3	0,7	233	2,4	0,3	3,5	6,8	2,3
Skrobie zbożowe	0,03	0,05	167	0,2	0,01	0,01	0,1	0,02
Razem	28,5	29,5	104	100	8,1	72,5	82,0	21,5

Źródło: [Polski... 2006, Analiza... 2006] i obliczenia własne.

Głównymi odbiorcami glutenu były USA (ponad 60%), Norwegia, Tajlandia, Węgry, Rosja. Słód w ponad 90% sprzedawano do Rosji do 2004 r., w 2005 r. sprzedano tam 75% ogółu eksportowanego słodu, jednak wprowadzony zakaz importu spowodował spadek wywozu. W I kwartale 2006 r. 95% wyeksportowanego słodu trafiło na rynek niemiecki. Mąkę sprzedawano głównie do Niemiec (68% wolumenu w 2005 r. i 88% w I kw. 2006 r.), Indonezji, Białorusi.

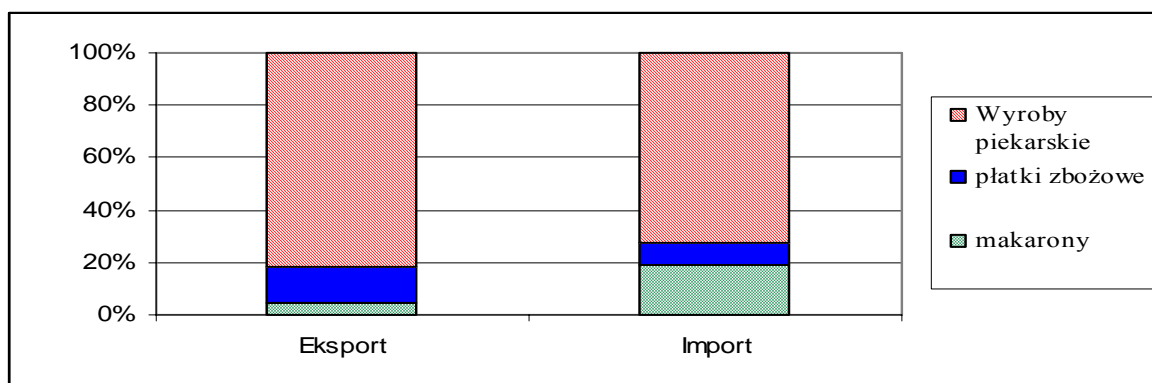

Rysunek 5. Struktura handlu zagranicznego produktów pierwotnego przetwórstwa zbóż w 2005 r.

Figure 5. Structure of foreign trade in products of primary cereal processing in 2005

Źródło: jak rys. 2.

Struktura importu produktów pierwotnego przetwórstwa zbóż jest bardziej zróżnicowana (rys. 5). Dominującą pozycję w imporcie (40% w ujęciu ilościowym) zajmuje słód, którego wolumen kształtował się na poziomie 180 tys. ton w analizowanym okresie. Słód sprowadzano do Polski z Czech (ponad 50% w ujęciu ilościowym w analizowanym okresie), Słowacji, Niemiec. Na drugiej pozycji w polskim imporcie znajdują się kasze, grysiki i granulki zbożowe z tendencją rosnącą. Sprowadzanie głównie z Węgier (36%), Francji i Włoch. Znaczący udział miały też mąka pszenna i żytnio-pszenna, których wolumen importu w 2005 r. wynosił 35,6 tys. ton, sprowadzana głównie z Niemiec, Czech, Francji, Estonii [Więcej w: Polski... 2006].

Rysunek 6. Struktura handlu zagranicznego wysoko-przetworzonych produktów zbożowych w 2005 r.

Figure 6. Structure of foreign trade in highly processed cereal products in 2005

Źródło: jak rys. 2.

Drugą grupę wśród przetworzonych produktów zbożowych zdecydowanie ważniejszą (w wolumenie eksportu) stanowią produkty wysoko przetworzone, do których zaliczamy: ciasto makaronowe np. spaghetti, makaron, kuskus, jak też gotowane i nadziewane (mięsem i innymi substancjami), przetwory spożywcze otrzymywane przez spęcznienie lub prażenie zbóż lub produktów zbożowych, chleb, bułki, pieczywo cukiernicze, ciasta i ciastka, herbatniki i inne wyroby piekarskie.

Bilans obrotów handlowych wysoko przetworzonych produktów zbożowych w latach 2003-2005 i w I kwartale 2006 r. był dodatni z tendencją rosnącą, osiągając wartość 294,1 mln euro na koniec 2005 r. W tej grupie produktów największy udział w eksporcie stanowią wyroby piekarskie (79% w ujęciu ilościowym i ponad 80% w ujęciu wartościowym w badanym okresie), których wartość eksportu wzrosła ponad 2,2 krotnie z 148,4 mln euro w 2003 r. do 339,7 mln euro w 2005 r. W I kwartale 2006 r. wartość eksportu była prawie 20 mln euro wyższa w porównaniu do roku poprzedniego. Wyroby te sprzedawano głównie do Niemiec, Czech, na Węgry, do Rosji i na Słowację.

Około 14% udział w eksporcie wysoko przetworzonych produktów zbożowych w analizowanym okresie posiadały przetwory spożywcze. Eksport przetworów spożywczych charakteryzował się tendencją rosnącą a wartość eksportu wzrosła z 31,3 mln euro w 2003 r. do 57,5 mln euro w 2005 r. (tab. 5). W I kwartale 2006 r. wartość sprzedanych za granicę produktów spożywczych była o 2,3 mln euro wyższa w stosunku do I kwartału 2005 r. Wśród odbiorców płatków zbożowych, ziarna prażonego lub spęczniałego były: Niemcy, Turcja, Czechy, Węgry, Rosja. Najmniejszy udział w grupie produktów wysoko-przetworzonych zajmowało ciasto makaronowe i jego wyroby. Głównymi jego nabywcami były Wielka Brytania, Niemcy, USA, Ukraina.

Tabela 5. Eksport wysoko-przetworzonych produktów zbożowych w latach 2004- I kwartał 2006

Table 5. Export of highly processed cereal products in 2004 through the 1st quarter of 2006

Wysoko-przetworzone produkty zbożowe	Eksport w mln EUR						Eksport w tys. ton			
	2003	2004	2005	Dynamika 2004=100	Udział w %	I kw. 2006	2003	2004	2005	I kw. 2006
Ciasto makaronowe, spaghetti, makaron, kuskus	15,3	17,2	18,9	110	4,5	3,3	5,9	8,1	8,4	1,8
Przetwory spożywcze otrzymane przez prażenie ziarna i spęcznienie	31,3	40,5	57,5	142	13,8	15,1	19,6	22,6	32,7	9,2
Chleb, bułki, pieczywo i wyroby piekarskie	148,4	238,6	339,7	142	81,7	87,1	84,9	125,9	157,8	41,2
Razem	195,0	296,3	416,0	140	100,0	43,0	110,4	156,7	198,8	52,3

Źródło: jak w tabeli 3.

Dominującą pozycją w imporcie do Polski wśród produktów wysoko przetworzonych zajmowały wyroby piekarskie. Ich udział w analizowanym okresie wahał się w granicach od 56% do 63% w ujęciu ilościowym. Wyroby te charakteryzowały się najwyższą dynamiką wzrostu importu. Sprowadzano je głównie z Niemiec, Włoch, Czech i Bułgarii. Ciasto makaronowe i jego wyroby plasowały się na drugiej pozycji w imporcie, ich udział wynosił około 20% z tendencją rosnącą. Sprowadzano je głównie z: Włoch, Wietnamu, Czech i Grecji. Płatki zbożowe stanowiły około 9% w imporcie w 2005 r. z tendencją rosnącą w analizowanym okresie.

Wnioski

Z analizy handlu zagranicznego zbóż i ich produktów można wyciągnąć następujące wnioski:

1. W latach 2004 –2005 r. na polskim rynku zbóż występowała nadwyżka podaży, będąca wynikiem wysokich zbiorów i zapasów.
2. Handel zagraniczny na rynku zbóż charakteryzował się tendencją wzrostową i w 2005 r. osiągnął dodatnie saldo obrotów.
3. W strukturze towarowej zbóż i produktów jego przetwórstwa największy udział zarówno w eksporcie jak też w imporcie miały wysoko przetworzone produkty a następnie ziarna zbóż.
4. Po integracji Polski z Unią Europejską państwa Unii stały się głównymi odbiorcami polskich zbóż i produktów zbożowych. W 2005 r. ich udział w strukturze geograficznej eksportu wynosił 74% i analogicznie importu 90%. Saldo wymiany z UE-24 zbóż i produktów ich przetwórstwa uległo poprawie z minus 43 mld euro do plus 130 mln euro w 2005 r.
5. Wśród czynników wpływających na handel zagraniczny na rynku zbóż należy wymienić: globalną podaż i popyt, krajowe zasoby, ceny, kurs walutowy i zmiany organizacji handlu wynikające z integracji z Unią Europejską.

Nie można udzielić jednoznacznej odpowiedzi na postawione we wstępie pytanie, czy obserwowany wzrost eksportu zbóż i ich przetworów po integracji z UE, spadek importu oraz utrzymujące się dodatnie saldo wymiany są efektem integracji, czy też innych czynników. Z analizy wynika, że zarówno ceny i sytuacja podażowa wpłynęły na znaczący wzrost eksportu zbóż i produktów ich przetwórstwa jak i włączenie Polski do wspólnego rynku UE i wynikające z tego efekty kreacji i przesunięcia handlu.

Literatura

- Analiza polskiego handlu zagranicznego w pierwszym kwartale 2006. (2006) FAPA/FAMMU Warszawa.
- Handel zagraniczny produktami rolno-spożywczymi. Stan i perspektywy., Analizy rynkowe. (2006) Nr 23. IERiGŻ, Warszawa.
- Handel zagraniczny na rynku zbóż, ryżu i nasion. (2006). www.arr.gov.pl
- Polski handel zagraniczny artykułami rolno-spożywczymi w 2003 r. (2004) FAPA/FAMU, Warszawa.
- Polski handel zagraniczny artykułami rolno-spożywczymi w 2004 r., (2005) FAPA/FAMMU, Warszawa.
- Polski handel zagraniczny artykułami rolno-spożywczymi w 2005 r., (2006) FAPA/FAMMU, Warszawa.
- Rynek zbóż. Stan i perspektywy. Analizy rynkowe. (2006) IERiGŻ-PIB, ARR, MRiRW, Nr 30, Warszawa.

Abstract. The paper presents an analysis of Polish foreign trade in cereals and cereal products in 2003 through the first quarter of 2006, including breakdown by product and geographical destination as well as trade conditions after the Polish accession to the European Union. In the years 2003 through 2005 cereals and cereal products amounted to 7.5% of the total agro-food export value, and 7.2% of imports. Value of cereal exports increased through time. Moreover, 70% of exports represented highly processed cereal products.

Key words: foreign trade, corn, trends, the European Union